NATALIA BUTMALAI
Universitatea de Stat din Tiraspol (Chişinău)

STRUCTURA SEMANTICĂ A VERBELOR STĂRILOR FIZICE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Abstract

In this article the author attempts to characterize verbs of phisycal states in the Romanian language, a sub-class that is part of a lexical-semantic group of verbs of state. Therefore, having applied the method of semic analysis, the author describes the semantic structure of these verbs and sets their common semantic features.

În notele ce urmează vom face o încercare de a descrie structura semantică a verbelor ce constituie obiectul nostru de cercetare, investigaţie bazată pe metoda analizei componenţiale.

1.0. Verbele stărilor fizice semnifică modificări vizibile, perceptibile ale unor dispoziţii afective (pozitive sau negative), provocate de un proces fiziologic.

Materialul faptic selectat din DEX ne-a permis să constatăm că inventarul de unităţi ce fac parte din subgrupul dat este de 140 de verbe: *a aromi*, *a ameţi*, *a gâdila*, *a inhiba*, *a* (*se*) *îngreţoşa*, *a îngheţa*, *a leşina*, *a se repauza*, *a transpira*, *a strănuta*, *a somnola*, *a sughiţa* etc. Dintre acestea, 46 de verbe ale stărilor fiziologice sunt monosemantice, iar 94 – polisemantice.

Este de remarcat faptul că multe verbe din subgrupul nominalizat au formă pronominală. Din numărul total de verbe, 28 au în structura lor marca **se**: *a se ruşina*, *a se hodini*, *a se întrema*, *a se surmena*, *a se restabili*, *a se repauza*, *a se plictisi* etc.

Un număr mic de verbe ale stărilor fizice au menţiunile stilistice: **popular, familiar, regional, rar.** De exemplu: *a horăi* (reg.) – „a sforăi”, *a* (*se*) *dezmeţi* (reg.) – „a (se) dezmetici”, *a* (*se*) *înăduşi* (reg.) – „a (se) năduşi, *a* (*se*) *tămădui* – „a (se) însănătoşi”, *a boli* (pop.) – „a zăcea bolnav”, *a se odihni* (rar) – „a dormi”, *a horcăi* (rar) – „a sforăi”, *a gogi* (fam. şi pop.) – „a fi suferind bolnav”.

Foarte multe verbe ale stărilor fizice au menţiunea **figurat**: *a se deconecta* „a se relaxa, a se destinde”, *a se dezgheţa* „a-şi pierde sfiala, stângăcia” etc.

Prin cercetări ulterioare s-a stabilit că în cadrul verbelor ce vizează stări fizice sunt conturate următoarele subclase semantice:

Verbe ce exprimă o suferinţă fizică, provocată de o boală: *a durea*, *a ustura*, *a geme*, *a icni*, *a suferi*, *a pătimi*, *a tânji*, *a gogi*, *a lâncezi*, *a* (*se*) *moleşi*, *a suspina*,

BDD-A6951 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:16 UTC)

a zăcea etc.: *Mezinul **suspină**. Jupâneasa Candachia părea înduioşată*. (Sadoveanu, *Fraţii Jderi*), ***A zăcut** băietul trei săptămâni din acea spaimă*. (*Idem*), *Omul*, *bietul*, *începuse **a tânji***. (Ispirescu, *Ioviţă*, *Făt-Frumos*), *Băbăţia lui*, *de la o vreme încoace*, *nu ştiu ce avea*, *că începuse a scârţâi*: *ba c-o **doare** ceea*, *ba c-o **doare** ceea şi tot umbla din babă în babă cu descântece şi cu oblojeli*, *încât lui moş Nichifor acestea nu-i prea veneau la socoteală*. (Creangă, *Moş Nichifor Coţcarul*)

Verbe ce exprimă o emoţie puternică: *a palpita*, *a tresălta*, *a tresări*, *a tremura* etc.: *Argatul*, *auzind că-l chema* / ***S-a tulburat** de bună seamă…* (Arghezi, *Flautul descântat*), *Cu moartea în sân şi sufletul ţinându-se numai într-un firicel de aţă*, *ea sta acolo şi **tremura** ca varga*. (Ispirescu, *Ioviţă*, *Făt-Frumos*), *– Da? **tresări** ea bucuroasă*. *Mi se pare că vine! se adresă cu însufleţire celor din juru-i*. (Sadoveanu, *Fraţii Jderi*)

Verbe ce exprimă refacerea din punct de vedere fizic: *a* (*se*) *vindeca*, *a* (*se*) *trezi*, *a* (*se*) *dezmetici*, *a* (*se*) *dezmeţi*, *a* (*se*) *înviora*, *a se restabili*, *a se întrema* etc.: *Mama lui ce-l tot boceşte* / *Zile-ntregi îl scaldă-n lapte şi de răni îl lecuieşte*. (Alecsandri, *Pasteluri şi legende*), *Accidentul acesta totuşi m-a demoralizat foarte mult şi numai o petrecere bună m-**ar restabili***. (Caragiale, *Opere*), ***Dezmeticindu-se***, *mai mult intui melodia*, *mai precis*, *nişte frânturi răzleţe*, *ce răsunau uneori mai puternic*, *alteori mai slab*, *iar câteodată se întrerupeau brusc*, *ca după o pauză să se îngâne iar*. (Bodrug, *Flori pentru urşii albi*)

Verbe ce exprimă o senzaţie neplăcută: *a* (*se*) *sufoca*, *a* (*se*) *înăduşi*, *a* (*se*) *îngreţoşa*, *a furnica*, *a asuda*, *a tremura*, *a icni*, *a tuşi*, *a strănuta*, *a flămânzi*, *a suspina*, *a înfometa* etc.: *Moartea atunci*, *neavând încotro*, *se băgă în turbincă şi acuşi **icneşte***, *acuşi suspină*, *de-ţi venea să-i plângi de milă*. (Creangă, *Ivan Turbincă*); *Mergând pe drum*, ***au flămânzit** grozav*, *încât nu mai ştia ce să facă*. *Îi chiorăia maţele cumplit!* (Ispirescu, *Legendele şi basmele românilor*); *Ivan atunci*, *cuprins de fiori*, *pe loc **s-a dezmeţit***. (Creangă, *Ivan Turbincă*); *Ana **tremura** între oiştile căruţei şi nu-şi putea lua ochii de la Avrum*. (Rebreanu, *Ion*), *Iancu **asudă***, *se împiedică de scaune*, *numără*, *face socoteli în gând şi iar numără…* (Zamfirescu, *Madona cu trandafiri*)

Verbe ce exprimă pierderea puterilor fizice: *a* (*se*) *istovi*, *a obosi*, *a se trudi*, *a toropi*, *a* (*se*) *extenua*, *a* (*se*) *epuiza* etc.: ***Îi istoveau** bolile*, ***îi ticăloşea** neştiinţa*. (Sadoveanu, *Opere*), ***S-a extenuat** mergând*., *L-**au epuizat** atâtea suferinţe*., *Da eu tare aş vrea să mă odihnesc*, *drept să-ţi spun*, ***am obosit***. (Caragiale, *Poveşti*)

Verbe ce exprimă o stare de confuzie (buimăceală): *a* (*se*) *dezorienta*, *a* (*se*) *zăpăci*, *a năuci*, *a se ului*, *a se tulbura* etc.: *El **sta năuc** şi nu credea*. / *Să-i moară Radu*! / *Acest lucru* / *El nu-l înţelegea*. (Coşbuc, *Poezii*), *Titu **se zăpăci** şi fu cuprins de o şovăire de care de-abia cu sforţări se putu smulge*. (Rebreanu, *Ion*), ***Eram uluit***, *am rămas cu haina în mână*, *am râs ca un cadavru*. (Petrescu, *Ultima noapte de dragoste*, *întâia noapte de război*)

Verbe ce exprimă o stare de repaus (de relaxare): *a adormi*, *a aţipi*, *a aromi*, *a dormita*, *a moţăi*, *a dormi*, *a picoti*, *a amorţi*, *a moleşi*, *a toropi* etc.: *Astăzi **dormita** tihnit la vatra lui*; *mâni era nevoit să se bejănească în codri*. (Sadoveanu, *Fraţii Jderi*), *Toată noaptea trecută **moţăisem** ghemuit în unghiul unui vagon*. (Caragiale, *Opere*), *Tânărul **se moleşeşte** din toate-n-cheieturile şi se prăbuşeşte pe prispă*. (Caragiale,*Opere*), *Măria*

BDD-A6951 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:16 UTC)

sa a închis ochii şi a ***adormit***. (Sadoveanu, *Fraţii Jderi*), *Noaptea a petrecut-o fără* ***să fi aţipit*** *măcar pentru o clipă*. (Lesnea, *Sub cârma vremii*)

Verbe ce exprimă provocarea unei senzaţii sau a unui sentiment: *a excita*, *a trezi* etc.: *Ea* ***a trezit*** *în mine un sentiment în care prietenia se confundă cu iubirea*. (Sadoveanu, *Fraţii Jderi*), ***Nu vor trezi*** *în bătrânul vizir patima de altă dată pe care o avuseră faţă de tânăra circaziană?* (Lesnea, *Sub cârma vremii*)

Verbe ce exprimă o transformare regresivă: *a ameţi*, *a flămânzi*, *a leşina*, *a descreşte*, *a se înfometa*, *a înnebuni*, *a orbi*, *a îngheţa*, *a se plictisi* etc. *L-****a deprimat*** *moartea mamei lui*.; *Santinela de sus* ***se plictisea*** *de stat şi începea iarăşi să umble*. (Petrescu, *Ultima noapte de dragoste*, *întîia noapte de război*), *Baba* ***a ameţit*** *de bucurie*, *moşneagul însă*, *gândind că-i Ucigă-l crucea*, *s-a spăriet şi*, *uimit*, *se uita prin bordeiu în toate părţile*, *să vadă de unde a ieşit acel glas*. (Creangă, *Povestea porcului*), *La aşa vorbe nebuneşti*, *doamna* ***a leşinat***. *Dacă nu era Negoiţă s-o apuce în braţe*, *cădea lată*. (Caragiale, *Poveşti*)

Verbe ce exprimă satisfacţia, bucuria: *a râde*, *a zâmbi*, *a surâde*, *a se hlizi*, *a* (*se*) *înviora*, *a tresălta* etc.: *Pruncul Isus* ***zâmbea*** *în braţele sale*; *iar prea curata Fecioară plângea*. (Sadoveanu, *Fraţii Jderi*), *Chirică*, *cum îi treaba băieţilor*, *se acăţera pe cele garduri şi* ***se hlizea*** *cu ceilalţi băieţi*. (Creangă, *Opere*), *Vodă se atinse de barba cănită şi* ***surâse*** *amar*. (Lesnea, *Sub cârma vremii*)

Verbe ce exprimă frânarea unui proces fiziologic: *a se inhiba*, *a înţepeni* etc.: *Funcţiunea olfactivă influienţează pe cale reflexă secreţiunile glandelor digestive*, *activându-le sau* ***înhibându-****le*, *după cum mirosul este plăcut sau neplăcut*. (*Anatomia şi fiziologia omului*), *Ia mai dă-te şi d-ta oleacă pe jos*, *pân-om sui dealul*, *că nu mi-i de alta*, *dar mă tem că-i* ***înţepeni*** *în căruţă*. (Creangă, *Opere alese*)

1.1. Analiza componenţială a semanticii verbelor stărilor fizice ne-a permis să stabilim semul integrator al acestui subgrup [*manifestare de natură fizică*] – S_i. Semul dat se conţine în semantica tuturor unităţilor ce fac parte din subgrupul dat. Acesta îndeplineşte o funcţie identificatoare, exprimată prin intermediul diferitelor seme diferenţiatoare.

Sensul verbelor ce exprimă stări fizice ale omului încorporează semele:

S_i [*manifestare de natură fizică*];
$S_i + S_1$ [*modificare în sens pozitiv*];
$S_i + S_2$ [*modificare regresivă*];
$S_i + S_3$ [*revenire la o stare preexistentă*];
$S_i + S_4$ [*senzaţie neplăcută*];
$S_i + S_5$ [*suferinţă fizică*];
$S_i + S_6$ [*boală*];
$S_i + S_7$ [*oboseală*];
$S_i + S_8$ [*bucurie*];
$S_i + S_9$ [*frânarea unui proces fiziologic*].

Semele date sunt distribuite în structura semantică a fiecărui verb în felul următor:

$S_i + S_1$ – *a aţipi*, *a aromi*, *a dormita*, *a dormi*, *a moţăi*, *a picoti*, *a se hodini*, *a clipoci*, *a piroti*, *a somnola*, *a se destinde*, *a sufla*, *a se repauza*, *a* (*se*) *sătura*, *a se cufunda*, *a digera*, *a mistui*, *a înghiţi*, *a mirosi*, *a inspira*, *a aspira*, *a gusta*, *a elimina*;

$S_i + S_2$ – *a ameţi*, *a amorţi*, *a chiorî*, *a excita*, *a se surmena*, *a rebegi*, *a descreşte*, *a se holba*, *a orbi*, *a* (*se*) *fâstâci*, *a* (*se*) *înfuria*, *a se urgisi*, *a uita*, *a se burzului*, *a* (*se*)

BDD-A6951 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:16 UTC)

extenua, *a* (*se*) *epuiza*, *a* (*se*) *istovi*, *a înfometa*, *a* (*se*) *zăpăci*, *a se trudi*, *a îngheța*, *a* (*se*) *istovi*, *a fierbe*, *a afecta*, *a se plictisi*, *a* (*se*) *dezorienta*, *a învifora*, *a se urgisi*;

$S_i + S_3$ – *a* (*se*) *deştepta*, *a* (*se*) *trezi*, *a* (*se*) *vindeca*, *a* (*se*) *tămădui*, *a* (*se*) *dezmorți*, *a* (*se*) *scula*, *a se restabili*, *a prinde*, *a supura*, *a se cicatriza*, *a se închide*, *a* (*-şi*) *reveni*, *a* (*se*) *potoli*, *a se linişti*, *a se întrema*, *a se destinde*, *a se dezgheța*, *a* (*se*) *dezmetici*, *a* (*se*) *dezmeți*, *a* (*se*) *înviora*, *a se răcori*;

$S_i + S_4$ – *a* (*se*) *sufoca*, *a* (*se*) *îngrețoşa*, *a tremura*, *a furnica*, *a se jena*, *a se teme*, *a asuda*, *a roade*, *a se apleca*, *a arde*, *a cuprinde*, *a* (*se*) *frige*, *a transpira*, *a muşca*, *a înjunghia*,, *a* (*se*) *înțepa*, *a* (*se*) *umple*, *a clipoci*, *a buimăci*, *a sughița*, *a suspina*, *a* (*se*) *asfixia*, *a căsca*, *a tuşi*, *a flămânzi*, *a horcăi*, *a amorți*, *a se gâdila*, *a tresări*, *a clipoci*, *a strănuta*, *a excita*, *a se ruşina*;

$S_i + S_5$ - *a ustura*, *a suferi*, *a pătimi*, *a tânji*, *a răbda*, *a acuza*, *a* (*se*) *scârbi*, *a gogi*, *a durea*, *a* (*se*) *distruge*, *a* (*se*) *frământa*, *a îndura*, *a trage*, *a se sufoca*, *a* (*se*) *năduşi*, *a* (*se*) *înăduşi*, *a* (*se*) *îneca*, *a cerca*, *a apăsa*, *a* (*se*) *asfixia*, *a gâfâi*, *a apuca*;

$S_i + S_6$ - *a boli*, *a tuşi*, *a* (*se*) *contagia*, *a răzbate*, *a răspunde*, *a aiura*, *a agoniza*, *a delira*, *a înnebuni*, *a leşina*, *a* (*se*) *chinui*, *a apăsa*, *a mânca*;

$S_i + S_7$ – *a* (*se*) *moleşi*, *a somnola*, *a suferi*, *a seca*, *a se culca*, *a osteni*, *a obosi*, *a se hodini*, *a lâncezi*, *a toropi*, *a ameți*;

$S_i + S_8$ – *a tresălta*, *a palpita*, *a hohoti*;

$S_i + S_9$ – *a se inhiba*, *a înțepeni*.

Aplicarea analizei componențiale la studierea structurii semantice a verbelor stărilor fizice ne-a permis să stabilim anumite seturi de trăsături semantice.

BDD-A6951 © 2010 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:16 UTC)